

Hypothesen en onderzoeksvragen formuleren

Als binnen de strategiefase in de fase van uitbreiding van zorg¹ blijkt dat de hulpvragen nog niet kunnen beantwoord worden, formuleert het CLB-team de hypothesen en onderzoeksvragen die meegenomen worden in de onderzoeksfase.

1. Hypothesen formuleren

■ Onderkennende hypothese

Wanneer uit de intake een onderkennende hulpvraag kwam, worden meerdere onderkennende hypothesen geformuleerd. Daarbij kan het gaan om een probleembeschrijving, niveaubepaling en/of classificatie². Bij het stellen van een classificerende hypothese 'vermoeden van een (ontwikkelings)stoornis' is omzichtigheid geboden. Kinderen, zeker jonge, zijn nog volop in ontwikkeling. Ze moeten nog veel vaardigheden leren en hiervoor voldoende tijd krijgen. Meerdere onderkennende hypothesen zijn nodig omdat signalen die bijvoorbeeld doen denken aan een bepaalde stoornis, ook kunnen passen binnen een andere problematiek.

In de verschillende specifieke diagnostische protocollen wordt ingegaan op classificerende diagnoses dyslexie, dyscalculie, zwakbegaafdheid, verstandelijke beperking, DCD, ontwikkelingsdysfasie, ADHD, ASS, gedragsstoornis, depressieve stoornis en angststoornis. Om tot een hypothese te komen, dient per stoornis de verschijningsvorm aansluitend bij de ontwikkelingsfase van de leerling naast het overzicht van het functioneren van het kind/de jongere in zijn context te worden gelegd. Het CLB-team stelt zelf de diagnoses dyslexie, dyscalculie, zwakbegaafdheid, verstandelijke beperking en hoogbegaafdheid.

■ Verklarende hypothese³

Bij sommige hulpvragen is inzicht in de verklarende factoren nodig om aanbevelingen te kunnen formuleren. Dit geldt met name voor 'open' adviesgerichte vragen als 'Wat is de meest aangewezen aanpak bij deze leerling?' Het toetsen van een verklarende hypothese is binnen een handelingsgerichte diagnostiek geen doel op zich, maar staat steeds in functie van een degelijke indicering. De attributies van de betrokkenen, zoals verzameld in de intakefase, kunnen een aanzet zijn voor het formuleren van mogelijke verklarende hypothesen. Verklarende hypothesen verwoorden een mogelijke samenhang tussen de verschillende aspecten van het functioneren van de leerling binnen zijn context. Met woorden als 'omdat', 'waardoor', 'zodat' en 'doordat' wordt de veronderstelde samenhang benoemd.

¹ Zie ADP Uitbreiding van zorg 2. Strategiefase

² Zie ADP Theoretisch deel, 2.3 Classificatie

³ Zie Pameijer N. & van Beukering T., *Handelingsgerichte diagnostiek, een praktijkmodel voor diagnostiek en advisering bij onderwijsleerproblemen*, Acco, Leuven, 2004, blz. 139-140.

■ Indicerende hypothese

Bij een indicerende vraagstelling horen indicerende hypotheses. Deze laten zich richten op de sterktes en op de veranderbare kenmerken bij het kind/de jongere, in de onderwijsleersituatie en in de opvoedingsomgeving. Ze zijn nodig om in de integratie- en aanbevelingsfase realistische doelen en haalbare aanbevelingen te kunnen formuleren. Deze hypotheses zijn vaak gebaseerd op een verklarende hypothese. Het is ook mogelijk dat de betrokkenen ervaring hebben met een aanpak die al eerder werkte en die als een indicerende hypothese kan worden geformuleerd. Het is belangrijk om zo veel mogelijk rekening te houden met beschikbare wetenschappelijke kennis over de (algemene) effectiviteit van bepaalde maatregelen⁴.

- ▶ Veranderingsgerichte hypotheses vergen een kortdurende aanpak waarmee kan worden nagegaan of bepaald gedrag zodanig is te beïnvloeden dat de situatie verbetert. Een leerling, leerkracht of ouder probeert een aanpak uit en beantwoordt daarmee onderzoeksvragen als 'Wat zijn de effecten van deze aanpak voor deze leerling binnen deze context op dit moment?' en 'Treedt de voorspelde verandering op?' Is het effect van de aanpak positief dan wordt de aanpak opgenomen in de aanbevelingen. Deze kortdurende aanpak kan ook helpen om een verklarende hypothese te toetsen: door het uitproberen van een interventie wordt nagegaan of het klopt dat indien de verklarende factor verandert, het probleemgedrag dan afneemt of verdwijnt. Alvorens een veranderingsgerichte hypothese kan worden getoetst, moet duidelijk zijn welk specifiek gedrag men wil veranderen, hoe en wat het doelgedrag is én de aanpak moet correct en voldoende lang zijn toegepast.
- ▶ Adviesgerichte hypotheses betreffen – gezien het integratieve beeld – de meest geschikte aanpak of interventie en argumenten ter onderbouwing van die aanbeveling. Argumenten 'voor' de interventie hangen samen met een grote kans op slagen. Argumenten 'tegen' voorspellen een kleine kans op succes. In een adviesgerichte hypothese gaat het om doelen voor de leerling, leerkracht(en) en/of ouders en de bijbehorende onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling en ondersteuningsbehoeften van de leerkracht(en) en ouders. Deze bepalen de gewenste interventie en aanbevelingen. Deze kennis wordt benut in de integratie/aanbevelingsfase. Soms is onderzoek naar verklarende factoren nodig omdat de interventie zich daarop moet richten om werkzaam of succesvol te kunnen zijn. Onderzoek kan ook nodig zijn om te bepalen of een kind voldoet aan specifieke criteria voor een onderwijssetting of interventie.

⁴ Binnen HGD wordt het begrip 'evidence-based' ruim gedefinieerd als de integratie van bewijs uit wetenschappelijk onderzoek, gedeelde praktijkkennis en cliëntvoorkeuren zie Pameijer N. & van Beukering T., *Handelingsgerichte diagnostiek in onderwijs*, Acco, Leuven, 2015

Voorbeelden van hypothesen:

- **onderkennende hypothese:** *‘Hans heeft het moeilijk om de instructies van de leerkracht te volgen.’*
- **alternatieve onderkennende hypothese:** *‘Hans heeft epilepsie.’*

- **verklarende hypothese:** *‘De klas is erg druk ingericht waardoor Hans veel prikkels krijgt die hem afleiden.’*
- **alternatieve verklarende hypothese:** *‘Hans kan zijn aandacht niet lang richten omdat hij te weinig slaapt.’*

- **indicerende (veranderingsgerichte) hypothese:** *‘Indien we de klasinrichting soberder maken, zal Hans minder overprikkeld worden en daardoor minder afgeleid.’*
- **indicerende (adviesgerichte) hypothese:** *‘Hans heeft nood aan een prikkelarme omgeving.’*
- **alternatieve indicerende (veranderingsgerichte) hypothese:** *‘Indien we erin slagen om Hans meer te laten slapen, zal hij zijn aandacht langer kunnen richten.’*
- **alternatieve indicerende (adviesgerichte) hypothese:** *‘Het is aangewezen om Hans doorheen de week vroeger in bed te stoppen of om hem in het weekend slaap te laten inhalen.’*

Het CLB-team schrijft de hypothesen neer en expliciteert zo met welke hypothesen het rekening houdt. De teamleden steunen op hun disciplinegebonden deskundigheid en op wetenschappelijke inzichten.

2. Onderzoeksvragen formuleren

De hypothesen worden door het CLB-team omgezet in zo helder, meetbaar en concreet mogelijk geformuleerde onderzoeksvragen met aandacht voor afstemming tussen de leerling enerzijds en de aanpak en ondersteuning door school en ouders anderzijds.

De relevantie voor het handelen van onderkennende en verklarende onderzoeksvragen wordt getoetst met een als-danredenering: ‘Als we weten dat ..., dan betekent dat voor de aanpak dat ...’ Deze ‘als-danredenering’ kan ons helpen om te kijken of de onderzoeksvraag relevant is en we geen overbodig onderzoek doen.

Voorbeelden van onderzoeksvragen met de bijhorende als-danredenering:

- **Onderkennende hypothese:** ‘Hans heeft het moeilijk om de instructies van de leerkracht te volgen.’
- **Onderkennende onderzoeksvraag:** ‘Heeft Hans het moeilijk om de instructies van de leerkracht te volgen?’
- **Als-danredenering:** ‘Als we weten dat Hans het moeilijk heeft om de instructies van de leerkracht te volgen, dan kunnen we uitzoeken waar dit mee samenhangt en van daaruit de aangewezen aanpak bepalen.’

- **Verklarende hypothese:** ‘De klas is erg druk ingericht waardoor Hans veel prikkels krijgt die hem afleiden.’
- **Onderzoeksvragen:** ‘Is de klas erg druk ingericht? Zo ja, wordt Hans door deze prikkels afgeleid?’
- **Als-danredenering:** ‘Als we weten dat de klas druk is ingericht en dat Hans daardoor wordt afgeleid, kunnen we met de leerkracht nagaan hoe de visuele prikkels in de klas voor Hans kunnen worden beperkt.’

- **Alternatieve verklarende hypothese:** ‘Het taalbegrip van Hans is beperkt waardoor hij het verhaal van de leerkracht vaak onvoldoende kan volgen.’
- **Onderzoeksvragen:** ‘Is het taalbegrip van Hans beperkt? Zorgt dit ervoor dat hij de instructies van de leerkracht onvoldoende kan volgen?’
- **Als-danredenering:** ‘Als we weten dat het taalbegrip van Hans beperkt is en dat hij daardoor de instructies van de leerkracht onvoldoende kan volgen, kunnen we met de school nagaan hoe Hans hierin kan worden ondersteund.’

- **Indicerende (veranderingsgerichte) hypothese:** ‘Indien de klasinrichting wordt versoberd, is Hans minder afgeleid.’
- **Onderzoeksvragen:** ‘Indien de klasleerkracht zorgt voor een meer sobere inrichting, klopt het dan dat Hans minder is afgeleid?’
- **Als-danredenering:** ‘Als het klopt dat Hans minder afgeleid is, dan nemen we deze maatregel mee als aanbeveling.’

- **Indicerende (adviesgerichte) hypothese:** ‘Het is aangewezen om de taalvaardigheid van Hans te versterken via een taaltraject.’
- **Onderzoeksvragen:** ‘Zijn de competenties Nederlands van Hans beperkt? Klopt het dat hij daardoor de instructies van de leerkracht onvoldoende kan volgen? Voldoet hij aan de indicaties voor een taaltraject?’
- **Als-danredenering:** ‘Als Hans voldoet aan de indicaties voor een taaltraject, dan wordt dit uitgewerkt.’